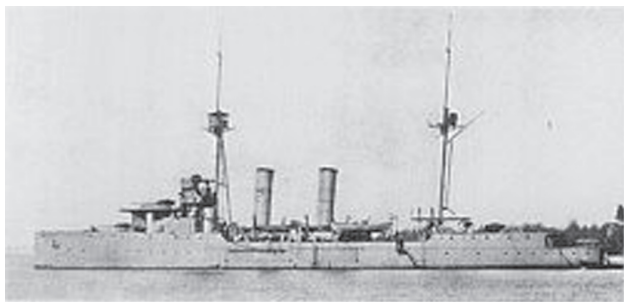

Fritz Martins visbok

– bland minor och blandade minnen

Rolf Schillén

Minkryssaren HMS Clas Fleming.

Sjömannen Fritz Martin från Edeby, Vaddö, var krigs-placerad på *HMS Clas Fleming* 1916 i Stockholms skär-gård. I oktober detta år låg fartyget i docka i Stockholm. Tidigare hade han varit ute till sjöss liksom de flesta roslagspojkar. Nu hade han gott om tid att skriva ner minnen från tidigare sjömansår och som resulterade i en fullskriven anteckningsbok om 64 sidor. Han hade säkert influerats av de kända sjömansvisorna, tex. Ossian Limborgs ”En sjöman älskar havets våg” som också finns med i vissamlingen. Vistexterna är inte av något högre litterärt eller poetiskt värde men skildrar ändå hans innersta tankar om livet i stort och i synnerhet till sjöss med alla tragedier. Om de flickor som lovpris är själv-upplevda betyder det att det mycket handlar om olycklig kärlek under hans korta levnad. Fritz Joel Martin, som i slutet av sin visbok även kallade sig Fritz Martinsson, blev 31 år.

FAMILJEN MARTIN

Styrman Matts Mattsson Martin var född i Vaddö i oktober 1867 liksom hustrun Selma. De tog sig efter-namnet Martin och deras bostad i Edeby fick namnet Martinsberg.

Sonen Fritz Joel Emanuel föddes 21 november 1894 och dottern Gerda den 25 september 1899.

Fotografierna här finns i Augusta Karlséns fotoal-bum. Hon föddes 1869 och var dotter till bonden Erik Mattsson i Edeby och dennes hustru Anna Cajsa Ols-dotter som i sin tur var dotter till storbonden Olof Jans-son på Ol-Micksgården i Edeby. I hennes album finns flera fotografier som mycket väl kan föreställa familjen Martin under de första decennierna av 1900-talet men då bilderna saknar namn är det bättre att avstå än att gissa. Augusta och Selma var jämgamla och kände var-andra väl, liksom Augustas dotter Dagmar som var född 1909 hade bra kontakt med Gerda. Vi vet att Gerda inte var gift före 1931. Dagmar gifte sig med sjömannen An-ders Modin och fick sonen Yngve som nu är ägare till fotoalbumet och anteckningsboken med Fritz' skrifter.

Familjen flyttade från Edeby till Byske norr om Skel-lefteå år 1909. Sonen gjorde värnplikten i Piteå under tiden familjen bodde i Byske. 1912 flyttade alla tillbaka till Edeby varefter Fritz gick till sjöss.

Fadern, styrman Matts Mattsson Martin tjänstgjor-de 1914 i *S/S Norra Sverige*, tillhörande Rederi AB Svea då fartyget var på väg in mot Mäntyluoto på den finska kusten. Flera försök hade gjorts för att stoppa fartyget

Styrman Matts Mattsson Martin.

från att gå in i det minerade inloppet. Bl.a hade man från Säbbskärs fyr givit ljussignaler och skjutit ett tjugotal skott. Två motorbåtar hade gått ut från Mäntyluoto med bl.a hamnkommendanten ombord för att varna med flaggsignaler. Fartyget gjorde stopp i maskin men fortsatte plötsligt framåt och träffade en mina. Samtliga ombord omkom, 20 man och 5 kvinnor. Dagen innan hade två fartyg minsprängts i samma område, ett av dessa vara rederisystemen *Luna*. Däremot lyckades man stoppa två andra Sveabåtar, *Carl XV* och *Westernorrland*.

Bev. 91 233/15 Martin var alltså faderlös då han tjänstgjorde ombord i minkryssaren *HMS Clas Fleming* och då han skrev sin visbok under tiden september - november 1916.

Vad som hände Fritz efter krigsplaceringen är inte utrett men mamman och systemen bodde kvar i lägenhe-

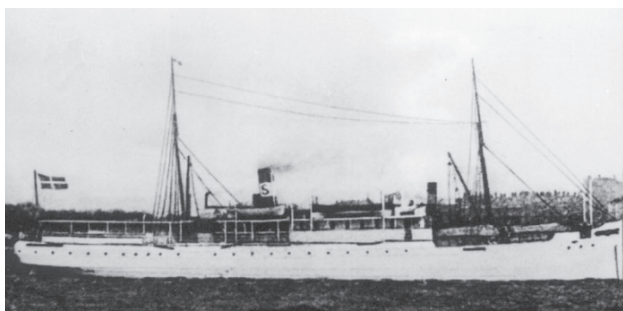

Fritz och systemen Gerda.

ten Martinsberg . Troligen var han hemma ibland men där fanns inga jobb.

BOGSERÅNGAREN SATURNUS FÖRLISNING

Fritz' öde blev minst lika grymt som faderns. Bogserångaren *Saturnus* försvann med man och allt utanför Hudiksvall strax före jul 1925. Än i dag har bara lite vrakrester funnits. Hon lämnade Stockholm fredagen den 18 december med en präm på släp som lämnades i Gävle. Därifrån gick man norrut med Sundsvall som

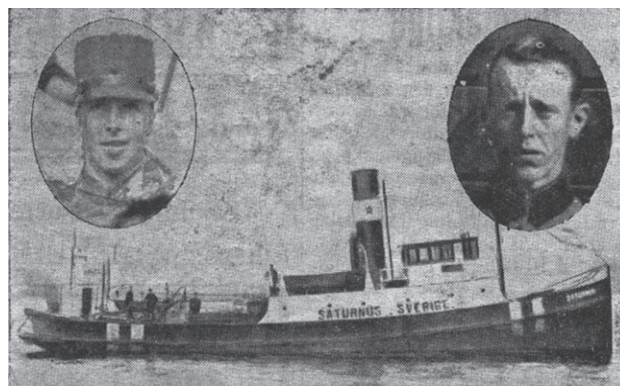
S/S Norra Sverige.

destination. Det var minus 25 grader och tre meter packis i Söderhamn. Befälhavare var C.J.G Pettersson som avlade styrbrevet 1906 och enligt många en duktig yrkesman, vars omdöme var icke begiven på spritdrycker. Styrman var Bernhard Persson. Antalet ombordvarande varierar mellan 10 – 13 beroende på att utöver den ordinarie besättningen följde ett par extra personer som passagerare med från Gävle. Bland de kända väddöborna i besättningen fanns Fritz Joel Martin från Edeby och Agnes Augusta Ekström, 34 år från Tomta.

Saturnus var inte ensam på resan. Sveabolagets s/s *Brage* avgick samtidigt och hade även hon Sundsvall som destination. Styrman Rånge som hade vakten 20–24 hade *Saturnus* på 2–3 distans avstånd och tyckte att hon blev alltmer överisad. Men styrman Andersson som löste av Rånge var inte särskilt oroad över bogserångaren trots de höga dyningarna och kylan. När *Saturnus* var mellan Agön och Hornslandet vek hon av in mot land.

Det är det sista man vet om fartyget tills trettiondagen då skogsarbetaren Lindberg fann det första tecknet på en förlisning. Han fann en livboj på södra sidan av Hornslandet strax öster om Kuggören. Den 15 januari 1926 var fiskaren David Larsson och hans sonson ute för att vittja laxryssjor och fann ett skåp från *Saturnus*, ca 3 fot högt och 2 fot brett och alldeles helt.

Sjöförhöret som hölls i Rådhusrätten i Stockholm kunde konstatera att *Saturnus* besiktigades i maj 1925 och var i sjövärdigt skick. Osäkerheten om antalet ombordvarande personer bottnar bl.a. i att i Gävle fanns två

Bogserbåten *Saturnus*. Bilden från vykort.

pråmskeppare som skulle till Sundsvall och hade för avsikt att åka tåg men valde i stället att följa med *Saturnus*. Transportbolaget kunde efter tjugo dagar utan att någon av dessa två pråmskeppare avhörts, bara konstatera att ytterligare två man utöver den ordinarie besättningen omkommit. Tre månader efter förlisningen hittades även livbälten tillhörande *Saturnus*.

VISBOKEN

Så här skrev *Frits Martinsson* den 8 oktober 1916 ombord i *HMS Clas Fleming*. Bakgrunden till Skuldras förlisning är okänd liksom ett flertal andra av dikterna. Detta är bara ett exempel ur den prydligt präntade boken på 64 sidor, som han skrev före sin bortgång, då endast 31 år gammal

Skuldras förlisning

Varthän du stolte sjöman – vart står nu väl din häg, långt bort ifrån din flicka, på havets kalla våg. Så kom då snart tillbaka du stolte sjömatros – du hämma skall din smärta med din ömma kärleksros.

Men ner till skeppet Skuldra – ty så var skutans namn, en ung sjöman han ilar ifrån sin flickas famn. Med tårar uppå kinden han gav sitt avskedsord – till sin enda käreasta när som han gick ombord.

På skeppet lyftes ankar och segel sätts till – det duger nu ej längre i hamnen ligga still. De goda segeldukar av vinden

fyllas snart – Skuldra plöjer vågen med en så dejlig fart.

Men resan den gick lyckligt till Ostindi kust – bland alla sjömän var det blott glädje, liv och lust. Så vänder de tillbaka och styr med säker hand – men en utav dem alla, fick se sitt fosterland.

Här fortsätter texten med ett par verser att vädret försämras och kaptenen beordrar att varje segelduk skall bärgas i stormens vilda tjut.

Men ännu lugn vid rodret, där står en ung sjöman – han tänker på sin flicka i Sveriges säkra hamn. Skall han ej mer få skåda sin vän och trogna mö – för det han plöjer vågor och skall i vågor dö?

En våg gick över skeppet, och alla ropa nu – att uti vågor kämpa Kaptenens unga fru. Kaptenen såg sin maka när hon gick över bord – och han tårar fällde, ty sorgen den var stor.

Kaptenen sade, gossar lyd mig än en gång – nu ser ni slutet nalkas, vår tid den blir ej så lång. Gå nu och kapa riggen, hon rullar ganska hårt. Om vraket går på land, då blir vårt öde hårt.

Och Skuldras master falla med ett förfärligt brak – och vågor skyhögt svalla utöver redlöst vrak. Vad skall de sjömän tänka ty natten faller på – och ej en räddning synes vart öga kunde nå.

Men styrmannen var ensam och på en planka drev – den enda utav dem alla med livet räddad blev. Och snart han blev upptagen utav en engelsk brigg – som uti stormen mistat en del utav sin rigg.

Men uti Sverige sörjer en flicka än sin vän – den havet har berövat, han kommer ej igen. Ja, hon ska minnas ödet allt uppå Doggers bank – där danska skeppet Skuldra i vågor gick i sank.

